

Tugevustele suunatud mõtteviis: pere kaasamist toetav lähenemine

Karmen Toros, Ph.D

Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, professor

Michael C. LaSala, Ph.D, LCSW

Rutgers School of Social Work (USA), dotsent ja psühhoterapeut

Kas keskenduda hindamisel raskustele ja puudujääkidele või pöörata tähelepanu hoopis sellele, mis on indiviidi, pere ja ka kogukonna tugevused ning ressursid, mis aitavad raskusi ületada? Uuringute järgi on tugevustele suunatud lähenemine palju tõhusam, sest see toetab kliendi kaasamist.

Hindamine ning sellest lähtuvad otsused on oma olemuselt keerulised ja rasked. Neil on kaugeleulatuv mõju lastele, mistõttu on terviklik hindamine väga tähtis. Terviklik hindamine eeldab perede, sh laste kaasamist hindamis- ja otsustamisprotsessi. Samas viitavad rahvusvahelised uuringud, et just kliendi kaasamine hindamisprotsessi on üks raskemaid ülesandeid (vt Toros jt 2018).

Lastehoolekande üheks lähtekohaks on, et parim viis lapse aitamiseks on tema ja ta pere kaasamine (Davidson-Arad ja Kaznelson 2010). Laps ja tema pere on oma elu eksperdid, kes teavad kõige paremini, millist toetust ja abi nad vajavad, et tulla paremini toime ning liikuda positiivsete muutuste suunas. Lastekaitsetöötaja osaks on toetada last ja tema perekonda selles protsessis. Üks intervjuueeritud Harjumaa lastekaitsetöötaja võrdles oma tegevust sillaga, mille abil klient jõuab selgituste,

julgustuse ja toetuse najal uuele teadmisele ja suudab oma elus edasi liikuda (Välba jt 2016). Usalduslikud suhted lapse ja perega kujunevad siis, kui lastekaitsetöötaja hakkab mõistma pereliikmete ja pere olukorda, sh seda, mis on perele tähtis. See eeldab pere kaasamist. Sarnaselt peredega, kes vajavad lastekaitsetöötaja toetust, et aktiivselt osaleda hindamis- ja otsustamisprotsessis, vajab toetust ka lastekaitsetöötajaoskusi ja teadmisi perede kaasamiseks (Arbeiter ja Toros 2017; Välba jt 2017). Sellest lähtudes korraldati käesoleva aasta maikuu Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis lastekaitsetöötajatele, sotsiaalpedagoogidele ja üliõpilastele konverents „Pere kaasamine lapse abivajaduse hindamisprotsessis”. Külalisesineja, professor Michael C. LaSala, kes on ka artikli kaasautoriks, rääkis oma ettekandes sellest, kuidas lähtuda töös peredega mitteteadja positsioonilt, leida

üles pere tugevused ja motivatsioon, aga ka sellest, kuidas esitada häid küsimusi, mis viivad lahenduste leidmiseni. Artikkel keskendub konverentsi ühele teemale – tugevustele suunatud lähenemisele, mida saab rakendada pere kaasamisel lapse abivajaduse hindamisse.

Hoiak, mis viib sotsiaaltöö väärtused tegudesse

Tugevustele suunatud lähenemine võeti laiemalt kasutusele 1980. aastatel. Min (2011) nimetab seda aega katseks lõpetada konflikt sotsiaaltöö väärtuste ja praktika vahel, mis oli seni keskendunud abivajajate puudujääkidele.

Seevastu tugevustele suunatud lähenemine pöörab tähelepanu indiviidi, pere ja ka kogukonna tugevustele ning ressurssidele, toimetuleku motivatsiooni tugevdamisele; selle võtmesõnad on osalus ning kaasamine (Cederbaum ja Klusaritz 2009; Yip 2003). Selle lähenemise eesmärk on Saleebey (2008) järgi mobiliseerida kliendi jõuvarud positiivsete muutuste elluviimiseks. Ta kirjeldab kliendi tugevustega seotud asjaolusid, kasutades kolmest tähest koosnevat lühendit CPR, kus C hõlmab kompetentsust (ingl *competence*), võimeid (ingl *capacities*) ja julgust (ingl *courage*); P – lubadust (ingl *promise*), võimalust (ingl *possibility*) ja positiivseid ootusi (ingl *positive expectations*) ning R tähistab resilentsust (ingl *resilience*), reserve (ingl *reserves*) ja ressursse (ingl *resources*). Chapini (2007) järgi on tugevustest lähtumine hoiak, mille abil viiakse sotsiaaltöö väärtused tegudesse. Spetsialist aitab inimesel avastada tema tugevusi, mille olemasolust ta ei pruukinud olla teadlik, või taasavastada tugevusi, mille ta on unustanud. MacFarlane (2006, 175) käsitleb tugevustele suunatud lähenemist kui mõtteviisi, mille järgi tema sõnul tuleb raskusi võtta kui takistusi: tugevustele suunatud lähenemine

aitab näha, et raskused on ületatavad; mõnel juhul tuleb mööduda takistuse kõrvalt, alt või pealt.

Saleebey (1996) kirjutab, et tugevustest lähtumine tähendab kliendi väärtustamist, julgustamist, usaldamist, toetamist, väikeste edusammude märkamist, neid ise esile kutsudes. Siinkohal on oluline spetsialisti hinnangutevaba suhtumine, samuti lähtumine mitteteadja positsioonilt („mina ei tea sinu lahendusi, ma ei ole sinust targem”) ehk klienti vaadatakse kui oma olukorra eksperti, kes on võimeline ise leidma lahendusi (DeJong ja Berg 2002; Bannink 2006). MacFarlane (2006) viitab, et kliendi eksperdiks pidamine on siinjuures olulise tähendusega: spetsialist ei ole kliendi elu suhtes nii suur asjatundja, kuna ta ei ole kliendi elu elanud ja ei tea tema tugevusi, võimeid ja säilenõtkust.

Tugevuste hindamine on enamat kui probleemide positiivseks ümber sõnastamine ja tugevuste määratlemine. See on järjepidev suund kliendi tugevuste ning ressursside leidmisele, mis otse või kaudselt parandavad probleemset olukorda, inimese ressursside mobiliseerimine.

Selle lähenemise suhtes on tehtud ka kriitikat. Üks etteheide on, et selle rakendamisel kiputakse eirama objektiivset reaalsust. Siinkohal on oluline rõhutada, et tugevustele suunatud lähenemise puhul ei ignoreerita sugugi puudujääke ja raskusi – neid teadvustatakse ja võetakse arvesse – kuid teadlikult keskendutakse ressurssidele ja edasiliikumise võimalustele (Saleebey 2006; Sousa jt 2006). Cepukiene ja Pakrosnis (2011) rõhutavad, et ainult probleemidest rääkimine võib viia abitustundeni, mistõttu

on raskendatud muutuste elluviimine. Teisalt, rääkimine sellest, mida klient tahab, et see oleks teisiti, ja mida ta saab selleks teha, aitab kliendil näha, et muutused on võimalikud, edendades seeläbi enesetõhusust ning keskendumist lahendustele, mis viivad positiivsete muutusteni.

Tugevustele suunatud lähenemine ja kaasamine

Coulshed ja Orme (2006) rõhutavad, et hindamine ei seisne ainult abivajava lapse kindlaks tegemises, see nõuab ka lapse ja pere olukorra mõistmist. See ei ole aga võimalik ilma lapse ja pere otsese kaasamiseta hindamisse ehk mõistmine kujuneb koostöös, mis eeldab kliendi aktiivset osalust ja usaldussuhte loomist. Uuringute järgi edendab tugevustest lähtumine kliendi kaasamist (Ayón jt 2010; Gordon jt 2012; vt Toros jt 2018).

Collins jt (2007) kirjutavad, et sotsiaaltöötajad kalduvad hindamisel keskenduma pigem probleemidele. Siiski, isegi peredel, kel on rasked probleemid, on oma tugevused ning oluline on neid teadvustada. Tugevuste hindamine on enam kui probleemide positiivseks ümber sõnastamine ja tugevuste määratlemine. See on järjepidev suund kliendi tugevuste ning ressursside leidmisele, mis otse või kaudselt parandavad probleemset olukorda, inimese ressursside mobiliseerimine. Nimetatud lähenemist iseloomustab hästi väljend „alustame sealt, kus klient on” ehk teisisõnu tähendab see vähem keskendumist kliendi probleemidele ja rohkem sellele, mida ta oma olukorra parandamiseks saab teha (*ibid*). Weick jt (1989) võrdlevad spetsialisti tõlgiga, kes aitab kliendil probleeme võimalusteks ümber sõnastada ning hakata nägema, milliseid tugevusi ja ressursse ta omab, et viia ellu muutusi oma heaolu suurendamiseks.

Tugevustest lähtumine tähendab kliendi väärtustamist, julgustamist, usaldamist, toetamist, väikeste edusammude märkamist, neid ise esile kutsudes.

Ellis jt (2003, 53) viitavad, et terviklik hindamine võtab arvesse lapse elu ja pere toimimise eri valdkondi, kuid keskendub eeskätt lapse ja tema pere tugevustele ning konkreetsetele vajadustele. Ka uues lapse abivajaduse hindamise käsiraamatus (2017, 6) tuuakse lapse heaolu hindamise põhimõtetenähtena välja püüdu vähendada probleeme ja toetada tugevusi, et need oleksid hindamisel tasakaalus.

Blundo sõnul (2006, 37) muudab tugevustele suunatud lähenemine spetsialisti rolli hindamise protsessis – ta saab õppida jõustama peresid austavas, objektiivses ja toetavas koostöösuhtes. Kaasamiseks on usaldusliku koostöösuhte loomine määrava tähtsusega (Merkel-Holguin jt 2015). Mitmed uuringud (Lietz 2011; Yip 2003) kinnitavad, et tugevustest lähtumine toetab spetsialisti ja kliendi vahelist interaktsiooni ning suhte kvaliteeti, mis omakorda toetab kliendi kaasamist (Fuller jt 2015; Saint-Jacques jt 2016) ning seeläbi positiivseid muutusi kliendi elus (Loman ja Siegel 2015).

Praktilised mudelid: *Signs of Safety* ja ROPES

Järgnevalt tutvustame kahte mudelit, mis on heaks tööriistaks tugevustest lähtuva hindamise puhul ja annavad raamistiku, mida spetsialist saab hindamisel aluseks võtta. Kindlasti on teisigi mudeleid ja abivahendeid, millest võib lastekaitsetöötajal abi olla.

The Signs of Safety mudel on üks abi-

vahend tugevustel põhineva lähenemise rakendamiseks lastekaitse juhtumitöös, mida saab kasutada pere tugevusi ja ressursse, aga ka ohu ja kahju kindlaks tegemisel, et muuta tugevused kaitseteguriteks. Selle mudeli arendajad on Turnell ja Edwards Austraaliast (vt Turnell ja Edwards 1997). Hindamisel tuginetakse pere olemasolevatele tugevustele, turvalisusele ja pere/laiendatud pere eesmärkidele, mis toetavad lapse turvalisuse planeerimist ja selle saavutamist. Tegu on praktilise meetodiga, mis edendab koostöösuhte loomist perega. Hindamisel lähtutakse neljast küsimusest: (1) Mis on lastekaitse mure? (minevikus tehtud kahju, tulevikus varitsev oht ja teised keerulised tegurid); (2) Mis töötab hästi? (olemasolevad tugevused ja lapse turvalisus); (3) Mis peab juhtuma turvalisuse tagamiseks? (lapse turvalisuse tagamine tulevikus); (4) Kuidas võiks hinnata turvalisust kümnepallise skaala järgi? (10 tähendab piisavat turvalisust juhtumi lõpetamiseks ja 0 hädaohus olevat last (Hill 2012).

Mudel **ROPES** on koostatud kliendi tugevuste määramiseks hindamisprotsessis. Mudeli autor on ameeriklane Graybeal (2001). ROPES on lühend viiest sõnast: *Resources* (eesti k ressursid), *Options* (eesti k valikud), *Possibilities* (eesti k võimalused),

Exceptions (eesti k erandid) ja *Solutions* (eesti k lahendused). Graybeal pakub seoses iga mõistega välja valdkonnad, millele hindamisel keskenduda, näiteks valikute juures võiks keskenduda olevikule, st sellele, millised ressursid on olemas kohe, samuti nendele ressurssidele, mis on olemas, kuid mida ei ole kasutatud. Mudeli autori järgi on tugevustel põhineva hindamise puhul tähelepanu keskmes kogemused; need erandlikud olukorrad, kus inimene suutis probleemidest üle olla; nii kliendi kui ka kogukonnas leiduvate tugevuste ja ressursside tuvastamine.

Lõpetuseks

Eestis on pere kaasamist lastekaitsetöös vähe uuritud (Arbeiter ja Toros 2017; Välba jt 2017), kuid võrreldes rahvusvaheliste uuringutega, on uurimistulemused samad: lastekaitsetöötajad vajavad efektiivsemaks kaasamiseks lisaoskusi ja -teadmisi näiteks eri vanuses lastega suhtlemiseks, koostööd eirava kliendi motiveerimiseks, usaldussuhte loomiseks lapse ja perega. Need on teemad, millele tuleb koolitustel rohkem tähelepanu pöörata. Samuti aitavad koolitused kujundada laste ja peresid abistavate spetsialistide tulemuslikku lastekaitsetööd toetavaid hoiakuid. **S**

Viidatud allikad

- Arbeiter, E., Toros, K.** (2017). Participatory discourse: Engagement in the context of child protection assessment practices from the perspectives of child protection workers, parents and children. *Children and Youth Services Review*, 74, 17–27.
- Ayón, C., Aisenberg, E., Erera, P.** (2010). Learning how to dance with the public child welfare system: Mexican parents' efforts to exercise their voice. *Journal of Public Child Welfare*, 4(3), 263–286.
- Bannink, F.** (2006). 1001 solution-focused questions. Handbook for solution-focused interviewing. New York: W.W.Norton & Company.

- Blundo, R.** (2006). Shifting our habits of mind: Learning to practice from a strengths perspective. Teoses: Saleebey, D. (toim.) *The strengths perspective in social work practice* Boston, MA: Pearson Education, 25–45.
- Cederbaum, J., Klusaritz, H.A.** (2009). Clinical instruction: Using the strengths-based approach with nursing students. *Journal of Nursing Education*, 48, 423–424.
- Cepukiene, V., Pakrošnis, R.** (2011). The outcomes of solution-focused brief therapy among foster care adolescents: The changes of behavior and perceived somatic and cognitive difficulties. *Children and Youth Services Review*, 33(6), 791–797.
- Chapin, R.** (2007). *Social policy for effective practice: A strengths approach*. New York: McGraw-Hill.
- Collins, R., Jordan, C., Coleman, H.** (2007). *An introduction to family social work*. United States: ThomsonBrooks/Cole.
- Coulshed, V., Orme, J.** (2006). *Social work practice*. Palgrave Macmillan.
- Davidson-Arad, B., Kaznelson, H.** (2010). Comparison of parents' and social workers' assessments of the quality of life of children at risk. *Children and Youth Services Review*, 32, 711–719.
- DeJong, P., Berg, I. K.** (2002). *Interviewing for solutions*. Belmont: Thomson, Brooks/Cole.
- Ellis, R.A., Dulmus, C.N., Wodarski, J. S.** (2003). *Essentials of child welfare*. New Jersey: JohnWiley & Sons.
- Fuller, T. L., Pacey, M. S., Schreiber, J.C.** (2015). Differential Response family assessments: Listening to what parents say about service helpfulness. *Child Abuse & Neglect*, 39, 7–17.
- Gordon, D. M., Oliveros, A., Hawes, S. W., Iwamoto, D. K., Rayford, B. S.** (2012). Engaging fathers in child protection services: A review of factors and strategies across ecological systems. *Children and Youth Services Review*, 34, 1399–1417.
- Graybeal, C.** (2001). Strengths-based social work assessment: Transforming the dominant paradigm. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 82, 233–242.
- Hill, T.** (2012). *The Signs of Safety: A solution and safety oriented approach to child protection casework*. Practice Guidance.
- Lapse abivajaduse hindamise käsiraamat.** (2017). www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf. (29.08.2018).
- Lietz, C. A.** (2011). Theoretical adherence to family centered practice: Are strengths-based principles illustrated in families' descriptions of child welfare services? *Children and Youth Services Review*, 33, 888–893.
- Loman, L. A., Siegel, G. L.** (2015). Effects of approach and services under differential response on long term child safety and welfare. *Child Abuse & Neglect*, 39, 86–97.
- MacFarlane, C. D.** (2006). My strength: A look outside the box at the strengths perspective. Commentary. *Social Work*, 51(2), 175–176.
- Merkel-Holguin, L., Hollinshead, D. M., Hahn, A. E., Casillas, K. L., Fluke, J. D.** (2015). The influence of differential response and other factors on parent perceptions of child protection involvement. *Child Abuse & Neglect*, 39, 18–31.
- Min, T.** (2011). The client-centered integrative strengths-based approach: Ending longstanding conflict between social work values and practice. *Canadian Social Science*, 7(2), 15–22.
- Weick, A., Rapp, C., Sullivan, W.P., Kisthardt, W.** (1989). A strengths perspective for social work practice. *Social Work*, 34, 350–354.
- Saint-Jacques, M.-C., Drapeau, S., Lessard, G., Beaudoin, A.** (2006). Parent involvement practices in child protection: A matter of know-how and attitude. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 23(2), 196–215.
- Saleebey, D.** (1996). The strengths perspective in social work practice: Extensions and cautions. *Social Work*, 41, 296–305.

- Saleebey, D.** (2006). Introduction: Power in the people. Teoses: Saleebey, D. (toim.), *The strengths perspective in social work practice*. Boston, MA: Pearson Education, 1–24.
- Saleebey, D.** (2008). Commentary on the strengths perspective and potential application in school counseling. *Professional School Counseling*, 12(2), 68–75.
- Sousa, L., Ribeiro, C., Rodrigues, S.** (2006). Intervention with multi-problem poor clients: Towards a strength-focused perspective. *Journal of Social Work Practice*, 20(2), 189–204.
- Toros, K., DiNitto, D., Tiko, A.** (2018). Family engagement in the child welfare system: A scoping review. *Children and Youth Services Review*, 88, 598–607.
- Turnell, A., Edwards, S.** (1997). Aspiring to partnership: The Signs of Safety approach to child protection. *Child Abuse Review*, 6, 179–190.
- Välba, E., Toros, K., Tiko, A.** (2016). Abivajava lapse ja pere hindamine lastekaitsetöös: Harjumaa lastekaitsetöötajate mõtteid ja arvamusi kliendi kaasamisest. *Sotsiaaltöö*, 4, 49–55.
- Välba, E., Toros, K., Tiko, A.** (2017). Family engagement within the context of assessment in child protection practice: The case of Estonia. *Child & Family Social Work*, 22(4), 1506–1514.
- Yip, K. S.** (2003). A strengths perspective in working with an adolescent with dual diagnosis. *Clinical Social Work Journal*, 31, 189–203.

Konverents toimus tänu Balti-Ameerika Vabaduse Fondi (BAFF) rahastusele. Rohkem infot BAFF-i stipendiumite ja lektorite toetuste kohta leiate kodulehelt www.balticamericanfreedomfoundation.org.